

Fehérjék stabilitása:
stabilitási fázisdiagram,
extrém körülmények,
termofil és piezofil enzimek

Smeller László

Destabilizáló környezeti paraméterek

- Fizikai
  - magas hőmérséklet
  - alacsony hőmérséklet
  - nyomás
- Kémiai
  - urea (nagy koncentrációban)
  - GuHCl [guanidinium klorid] (nagy konc.)

Fizikai paraméter: hőmérséklet

Kétállapotú modell: natív (N) és denaturált (D)

$$\Delta H(T) = H_D(T) - H_N(T)$$

$$\frac{\partial \Delta H}{\partial T} = \Delta C_p \quad \frac{\partial \Delta S}{\partial T} = \frac{\Delta C_p}{T}$$

$$\Delta H(T) = \Delta H(T_0) + \int_{T_0}^T \Delta C_p dT$$

$$\Delta S(T) = \Delta S(T_0) + \int_{T_0}^T \frac{\Delta C_p}{T} dT$$

Az átmeneti hőmérsékleten (T_0 -n):

$$G_N(T_0) = G_D(T_0) \text{ azaz:}$$

$$\Delta G(T_0) = G_D(T_0) - G_N(T_0) = 0$$

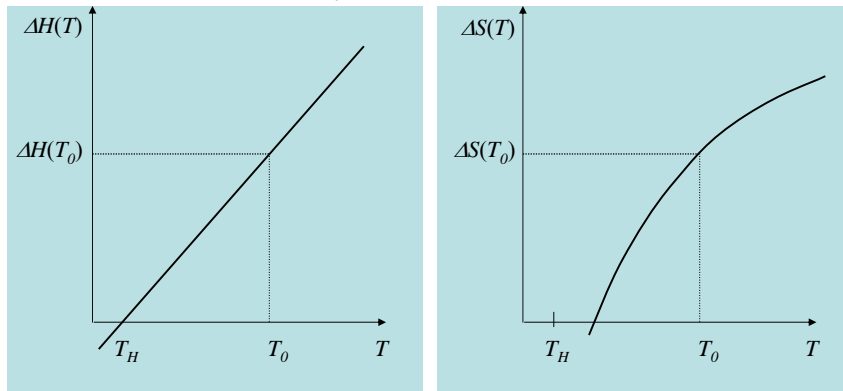
$$\Delta G(T_0) = \Delta H_D(T_0) - T_0 \Delta S_N(T_0) = 0$$

ha C_p független a hőmérséklettől:

$$\Delta H(T) = \Delta H(T_0) + \int_{T_0}^T \Delta C_p dT = \Delta H(T_0) + (T - T_0) \Delta C_p$$

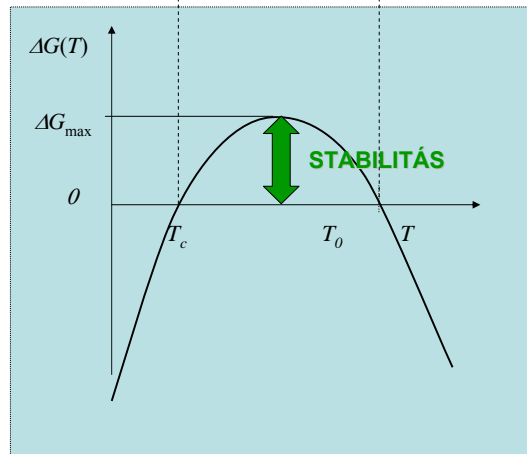
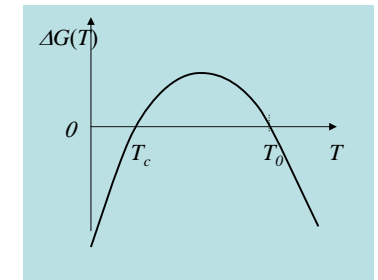
$$\Delta S(T) = \Delta S(T_0) + \int_{T_0}^T \frac{\Delta C_p}{T} dT = \Delta S(T_0) + \Delta C_p \ln \left(\frac{T}{T_0} \right)$$

$$\Delta H(T) = \Delta H(T_0) + \int_{T_0}^T \Delta C_p dT = \Delta H(T_0) + (T - T_0)\Delta C_p$$

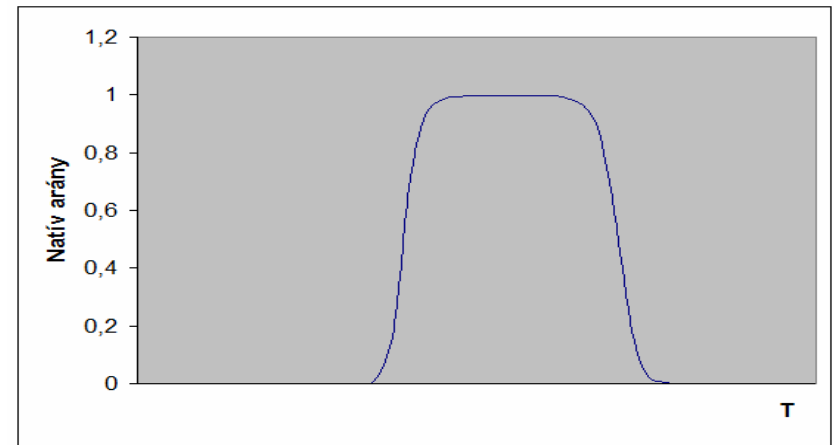

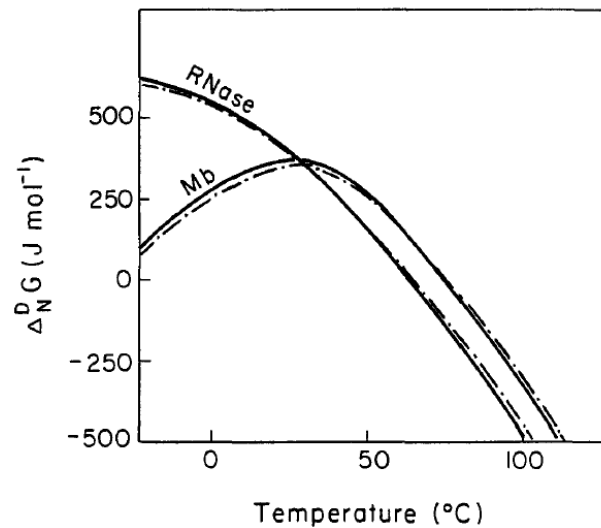
$$\Delta S(T) = \Delta S(T_0) + \int_{T_0}^T \frac{\Delta C_p}{T} dT = \Delta S(T_0) + \Delta C_p \ln\left(\frac{T}{T_0}\right)$$

$$\begin{aligned} \Delta G(T) &= \Delta H(T) - T\Delta S(T) = \\ &= (T - T_0)(\Delta C_p - \Delta S(T_0)) - \Delta C_p \ln\left(\frac{T}{T_0}\right) = \\ &= \left(\frac{T \cdot T_H}{T_0} - T_H - T \ln\left(\frac{T}{T_0}\right)\right) \Delta C_p \end{aligned}$$

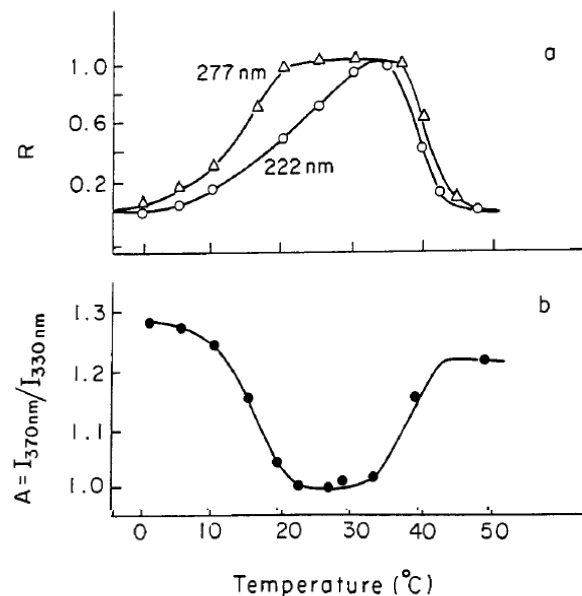

$$\frac{w_D}{w_N} = e^{-\Delta G}$$

FIGURE 7. The $\Delta_N G^\circ$ function for RNase and Mb for the same conditions as in Figure 6 calculated from the assumption that $\Delta_R C_p$ is temperature independent (dot-dash line) and temperature dependent (dashed line).¹¹⁴

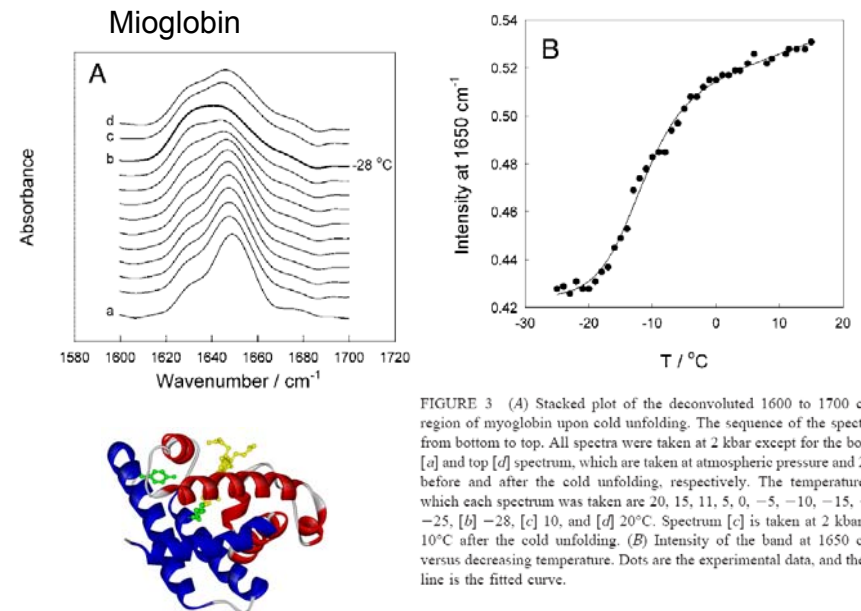

FIGURE 23. Temperature dependence of (a) relative changes (R) of phosphoglycerate kinase ellipticity at 222 nm ($\circ$) and 277 nm (Δ), (b) tryptophan emission spectrum maximum: containing 0.7 M GuHCl.¹³³

Hideg denaturáció

- Gyakran 0°C alatt
- Méréstechnikai problémák
- Megoldás:
  - más denaturáló agens használata: destabilizáció, T_c emelkedik.
  - a víz fázisdiagramjának kihasználása: nyomás alatt akár -20 °C-ig le lehet menni

FIGURE 3 (A) Stacked plot of the deconvoluted 1600 to 1700 cm^{-1} region of myoglobin upon cold unfolding. The sequence of the spectra is from bottom to top. All spectra were taken at 2 kbar except for the bottom [a] and top [d] spectrum, which are taken at atmospheric pressure and 20°C before and after the cold unfolding, respectively. The temperatures at which each spectrum was taken are 20, 15, 11, 5, 0, -5, -10, -15, -20, -25, [b] -28, [c] 10, and [d] 20°C. Spectrum [c] is taken at 2 kbar and 10°C after the cold unfolding. (B) Intensity of the band at 1650 cm^{-1} versus decreasing temperature. Dots are the experimental data, and the full line is the fitted curve.

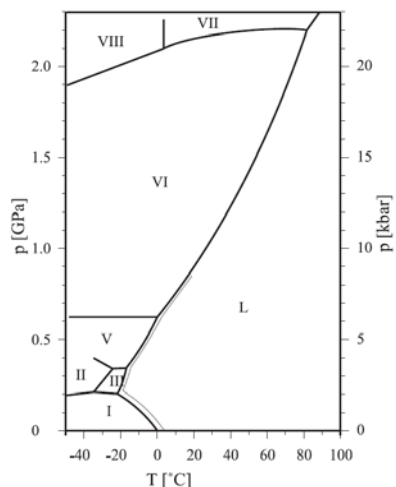
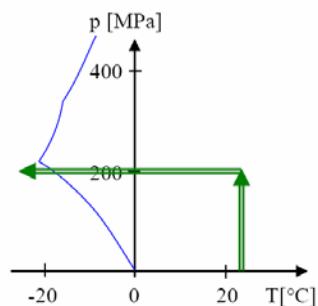

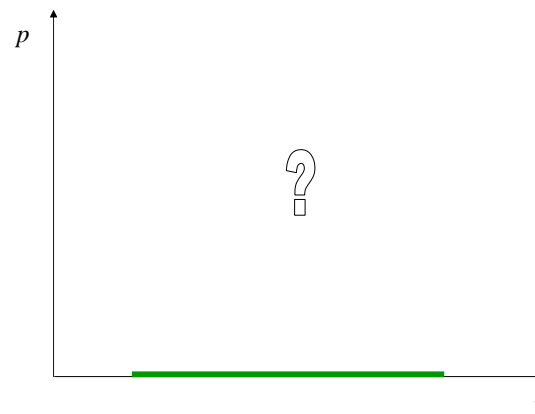
Fig. 1. Phase diagram of water in the temperature range of -50 to $+100^\circ\text{C}$ up to a pressure of 2.2 GPa. L refers to the liquid phase; roman numbers (I-VIII) show the different ice phases. The dotted line shows the melting curve of heavy water.

A víz fázis-diagramja

37. ábra. A hideg denaturációs útvonal a p - T síkon. A kék görbe jelzi a desztillált víz fagyásgörbéjét, amit Bridgmann (1935) mérései alapján rajzoltunk meg.

A nyomás-hőmérséklet fázisdiagram

Miért érdekes a nagy nyomás?

- Miért ne?
termodin. param.
 $T, p, \dots$
- A bioszférában
 $p=1$ bar...1 kbar
- Olyan adatok nyerhetők amelyek 1bar-on is értelmezhetőek
- Technikailag nehéz
- $p=1$ bar-os atmoszférában élünk

1 bar = 0,1 MPa   1 kbar = 100 MPa   10 kbar = 1 GPa   1 Mbar = 100 GPa

Milyen nagy nyomás?

emberi élet   1 bar   100 kPa

max. nyomás a bioszférában: 1 kbar   100 MPa
(mélytengerek)

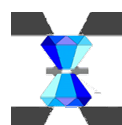
fehérje szerkezetváltozások   5-10 kbar   0.5-1 GPa

a víz megfagy szobahőm.-en ≈ 10 kbar   1 GPa

a bolygók központjában $\sim$ Mbar   100 GPa

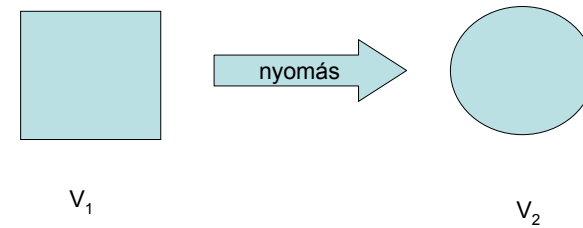
a laboratóriumban elért   néhány Mbar   n.100 GPa

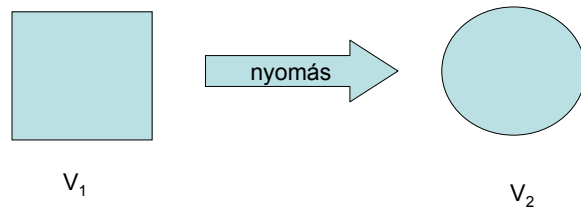
Milyen hatása van a nyomásnak?

Le-Chatelier-Braun-elv

nyomás $\leftrightarrow$ térfogat

nyomás $\leftrightarrow$ térfogat

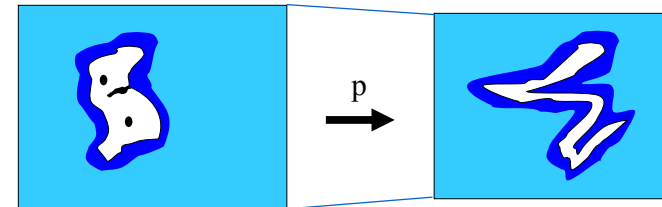
$$\left(\frac{\partial \Delta G}{\partial p} \right)_T = -RT \left(\frac{\partial \ln K}{\partial p} \right)_T = \Delta V$$

$$\ln K = -\frac{p\Delta V}{RT} + konst.$$

Milyen hatása van a nyomásnak a fehérjékre?

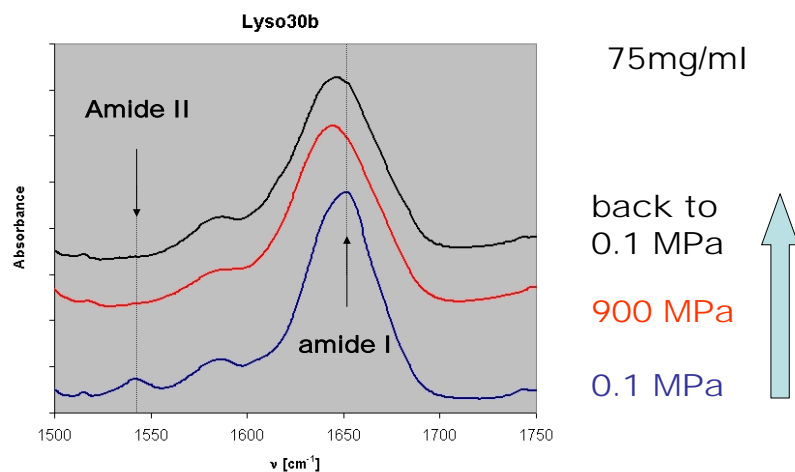
Nyomásdenaturáció

Fehérje oldatok

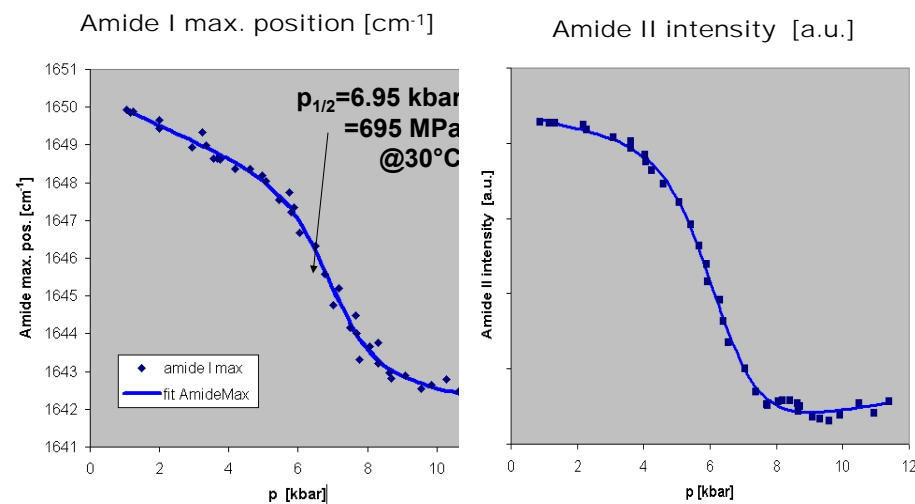

$$V_{\text{protein}} = V_{\text{atom}} + V_{\text{void}} + \Delta V_{\text{hydration}}$$

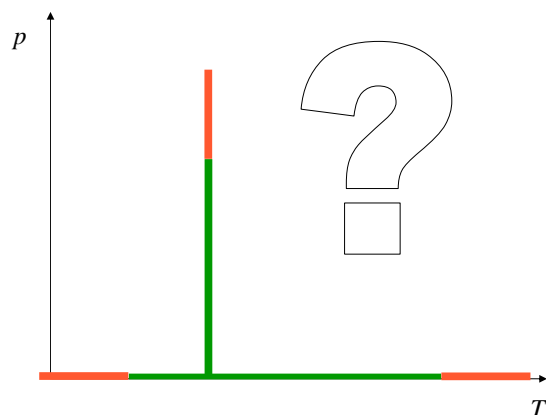
Nyomásdenaturáció: lizozim

Nyomásdenaturáció: lizozim

A nyomás-hőmérséklet fázisdiagram

A hőmérsékleti és nyomásdenaturáció egységes termodinamikai leírása

A kétállapotú modell: $N \leftrightarrow D$

$$\Delta G(T) = G_D(T) - G_N(T)$$

Egy T_0 p_0 referenciapontból indulva integráljuk ki a

$$d(\Delta G) = -\Delta S dt + \Delta V dp$$

menyiséget a T, p pontig:

$$\Delta G(T, p) = \Delta G_0 + \int_{T_0}^T \int_{p_0}^p -\Delta S dt + \Delta V dp$$

$$\Delta G = \frac{\Delta\beta}{2}(p - p_0)^2 + \Delta\alpha(p - p_0)(T - T_0) -$$

$$- \Delta C_p \left[T \left(\ln \frac{T}{T_0} - 1 \right) + T_0 \right]$$

$$+ \Delta V_0(p - p_0) - \Delta S_0(T - T_0) + \Delta G_0$$

ahol: $\beta = (\partial V / \partial p)_T$ az ún. kompresszibilitási faktor,
 $\alpha = (\partial V / \partial T)_p = -(\partial S / \partial p)_T$ a hőtágulási együttható,
 $C_p = T(\partial S / \partial T)_p$ az állandó nyomáson mért fajhő

$T \approx T_0$ esetén:

$$T \left(\ln \frac{T}{T_0} - 1 \right) + T_0 \approx \frac{(T - T_0)^2}{2T_0}$$

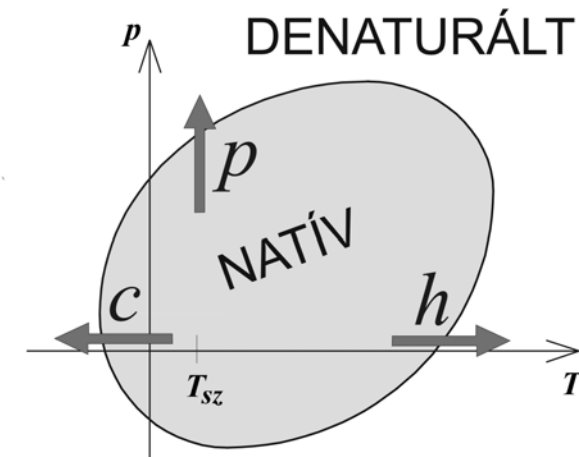
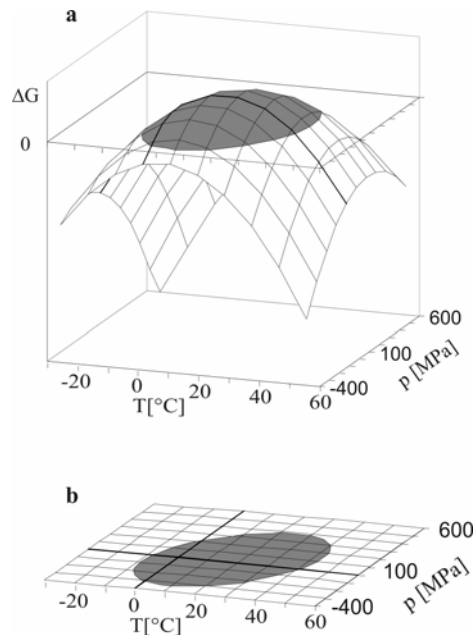
$$\Delta G = \frac{\Delta\beta}{2}(p - p_0)^2 + \Delta\alpha(p - p_0)(T - T_0) - \frac{\Delta C_p}{2T_0}(T - T_0)^2$$

$$+ \Delta V_0(p - p_0) - \Delta S_0(T - T_0) + \Delta G_0$$

Másodfokú T-ben is és p-ben is!

A denaturációs pontokon: $\Delta G = 0$

Ha $\Delta\alpha^2 > \Delta C_p \Delta\beta / T_0$, akkor a $\Delta G(T, p) = 0$ pontok a T p síkon egy ellipszist határoznak meg

Kísérleti eredmények T-p fázisdiagramokra

Mennyire igaz ez a kétállapotú modell a
valódi fehérjékre, fehérjeoldatokra?

Csak egy denaturált állapot létezik?
Intermolekuláris kölcsönhatások?

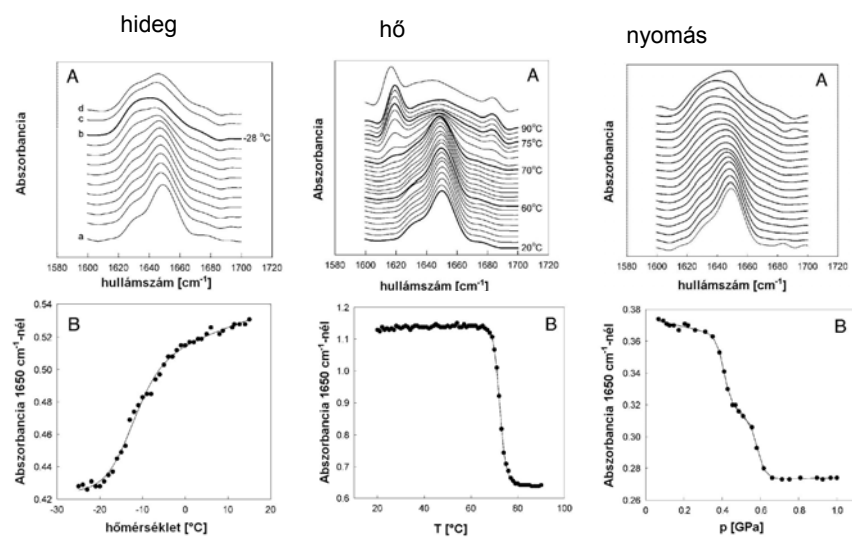
Mioglobin

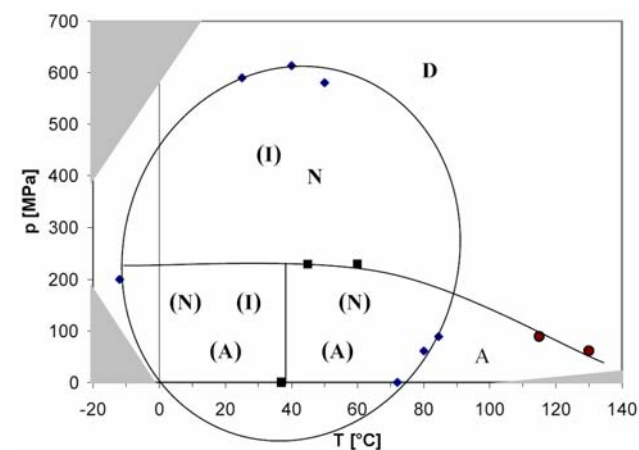
Lizozim

Mioglobin: FTIR spektroszkópia

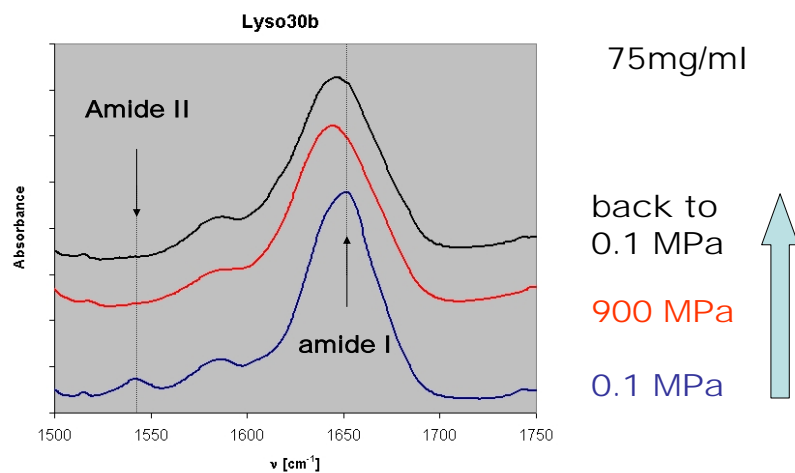

Mioglobin: fázisdiagram

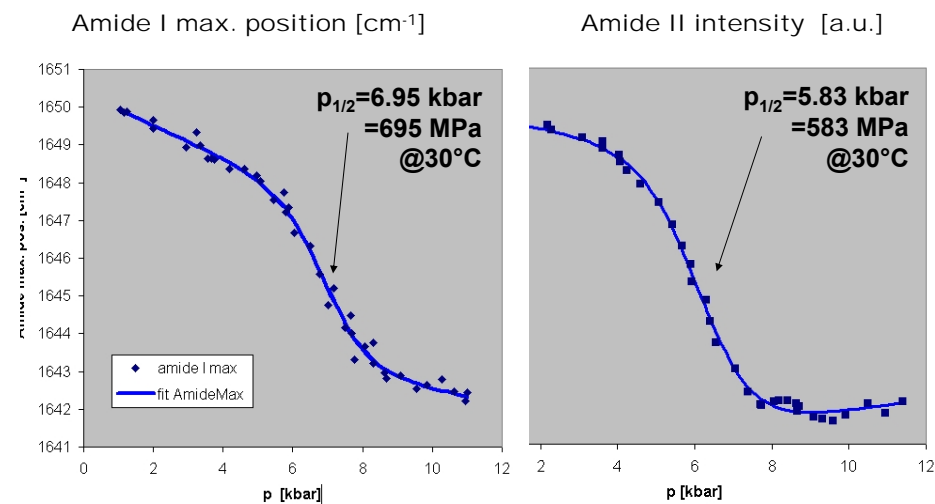

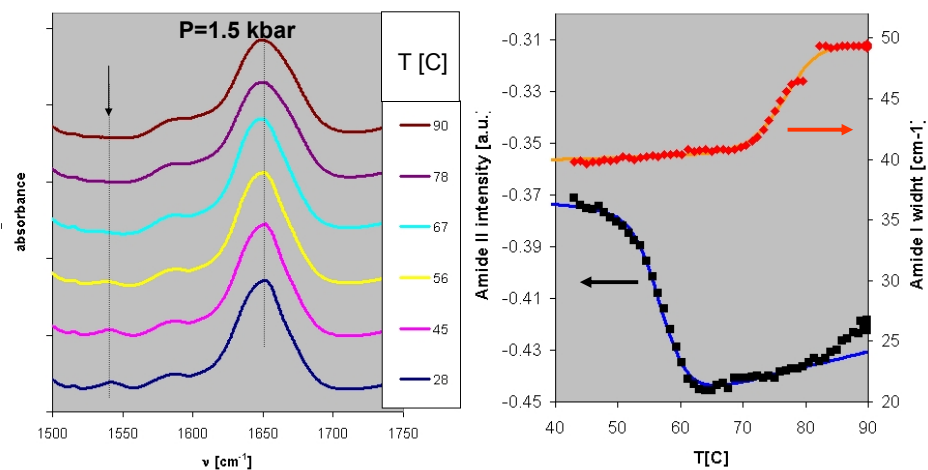
Lizozim: FTIR Spektroszkópia

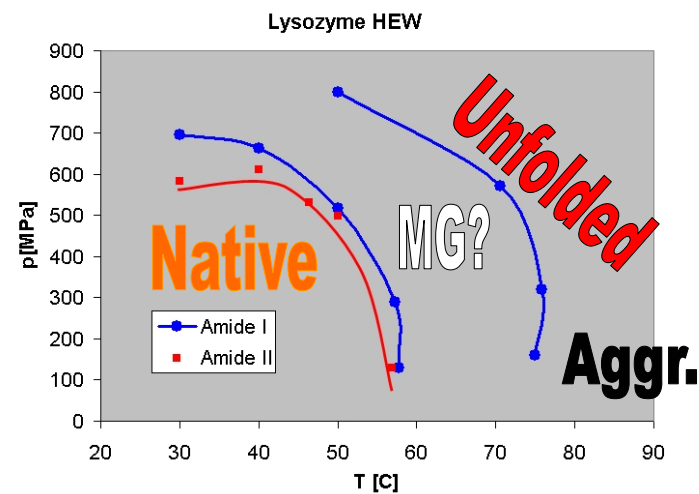
Lizozim: nyomásdenaturáció

Lizozim: hődenaturáció

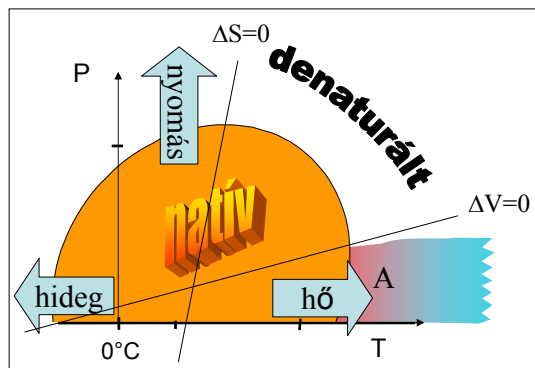

Lysozim: T-p fázisdiagram

Nyomás-hőmérséklet fázisdiagram: a valóság

$$\Delta G = \Delta G_0 - \Delta S_0(T - T_0) - \frac{\Delta C_p}{2T_0}(T - T_0)^2 + \Delta V_0(p - p_0) + \frac{\Delta \beta}{2}(p - p_0)^2 + \Delta \alpha(p - p_0)(T - T_0) + \dots$$

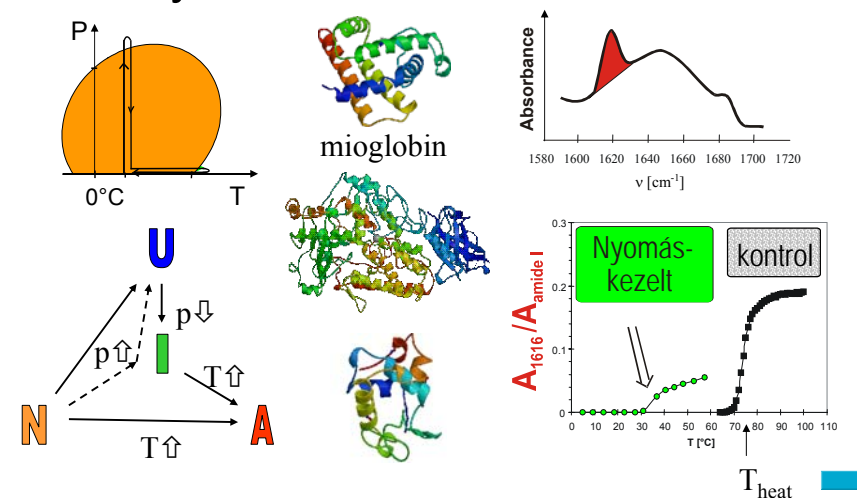

intermolekulás kh.:
aggregáció (concl)

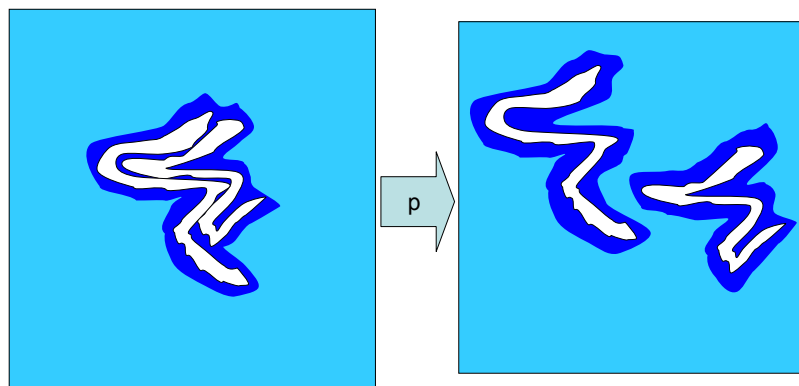
nyomás- és hideg-
denaturáció: ΔV

hődenaturáció: ΔS

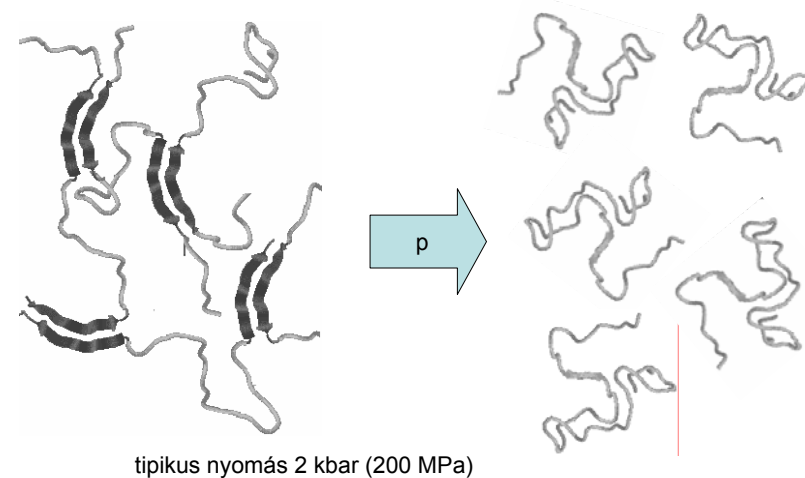
Aggregációra hajlamos intermedierek keletkezése nyomáskezelés hatására

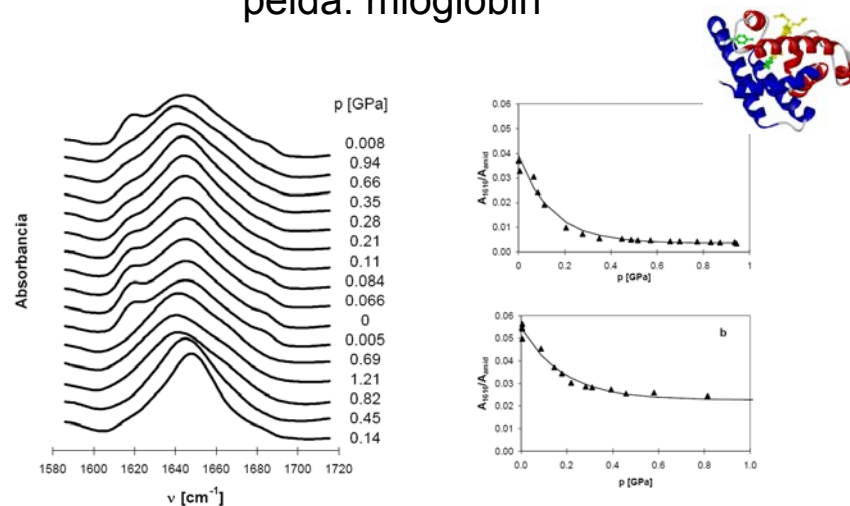
Intermolekulás kölcsönhatások és a nyomás

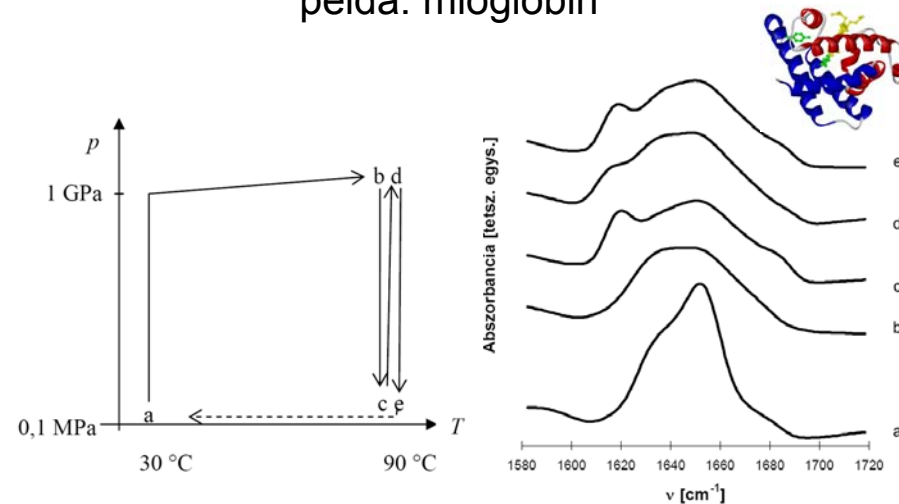
Intermolekulás kölcsönhatások és a nyomás

Aggregátumok disszociációja nyomással példa: mioglobin

Aggregátumok disszociációja nyomással példa: mioglobin

A nagy nyomás technikája

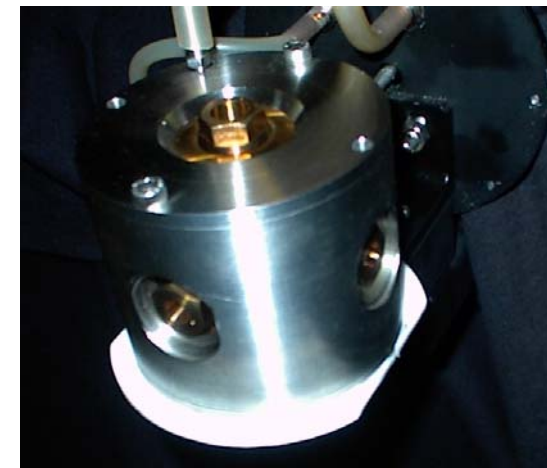
- vastag falú edény
- kis térfogatú gyémántcella

A nagy nyomás technikája

- **Nagyon vastag és szilárd falú edény (bomba)**

$\varnothing$ kb 10 cm
minta $\varnothing$ 10 mm

3 optikai ablak

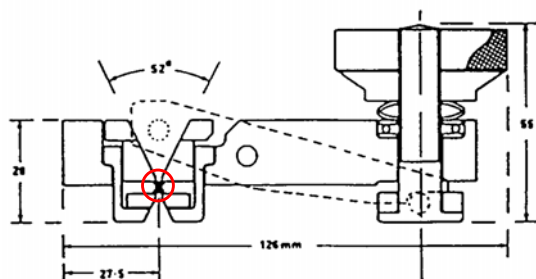
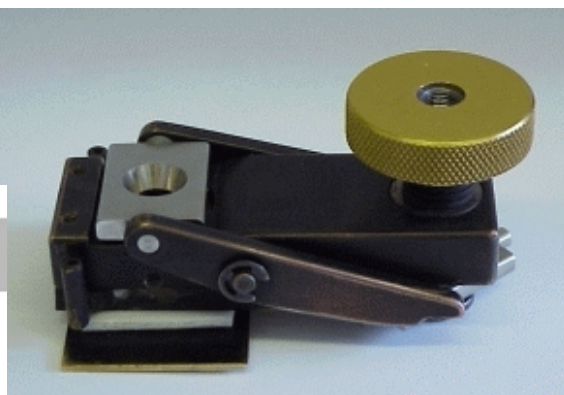
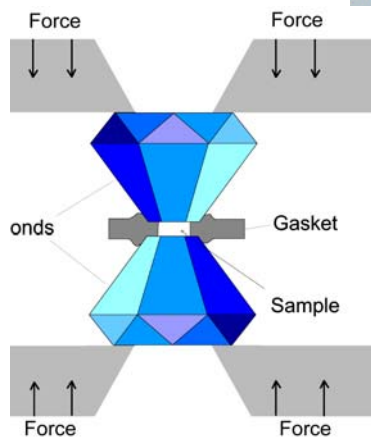
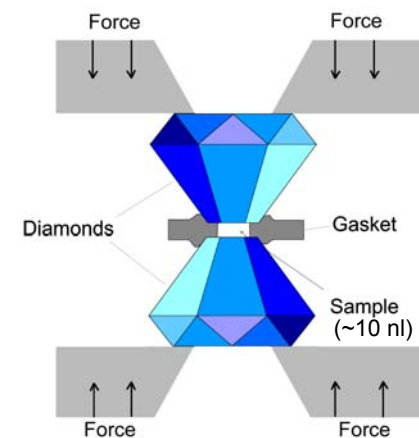

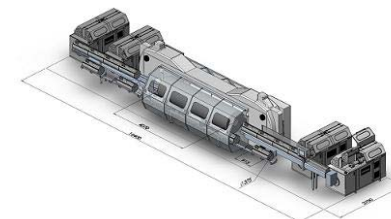
A nagy nyomás technikája

DAC
diamond anvil cell

- Nagyon kicsi felület (ill. térfogat) $\varnothing 0,5\text{mm}$

Alkalmazások

Nyomáskezelt pizza az egyik nagynyomásos konferencián

Nyomáskezelt élelmiszerek egy japán áruházban

Termofil és piezofil fehérjék

Extremofil mikroorganizmusok

extrém hőmérsékleten ($T > 100\text{ C}$)
 extrém nyomáson (több 100 bar)
 extrém kémiai körülmények
 (savas v. lúgos) között
 élnek. (Pl. a tenger mélyén,
 hőforrások közelében, stb.)

Ezekből izolálhatók a termofil és piezofil fehérjék

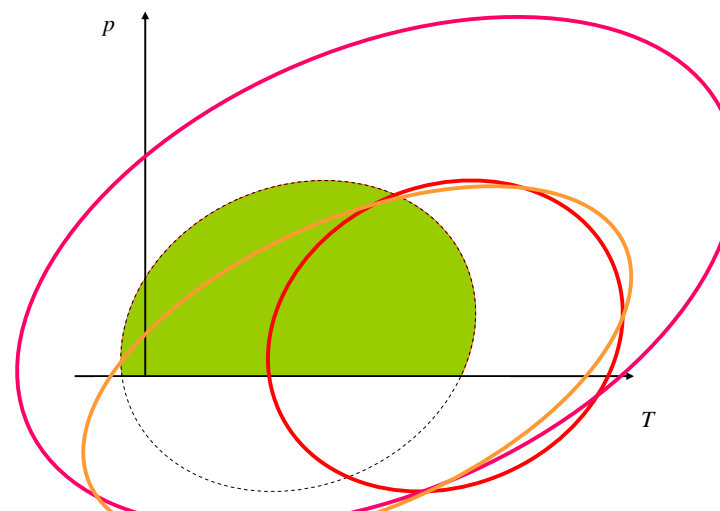

Thermophiles, a type of extremophile, produce some of the bright colors of Grand Prismatic Spring, Yellowstone National Park

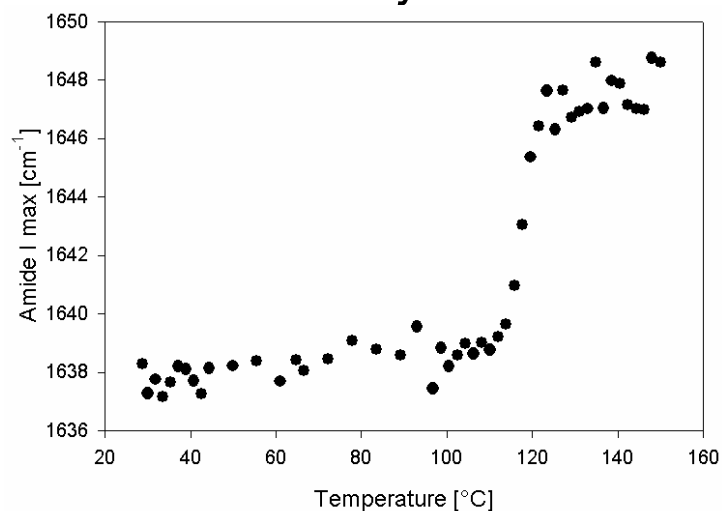
The first extremophile to have its genome sequenced was *Methanococcus jannaschii*, a microbe that lives near hydrothermal vents 2,600 meters below sea level, where temperatures approach the boiling point of water and the pressure is sufficient to crush an ordinary submarine. Image credit: NOAA

Hogyan változik a fázisdiagram?

Példa: SHSP16,5 fehérje a *Methanococcus jannaschii*-ből

Nyomástűrés

Nem túl nagy kihívás:

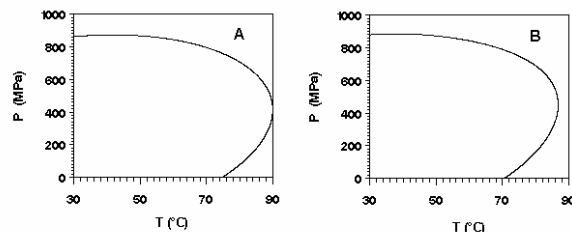
p bioszférában max. 1 kbar
normál fehérjestabilitás kb 5 kbar.

Mélytengeri élőlények

Enzimműködés és extrém körülmények

PI:

Figure 3. Heat-pressure iso-rate contour plots of 95 % inactivation of purified banana PME (in 20 mM Tris-HCl buffer, pH 7.0) for a total process time of 30 min ($k = 0.099858 \text{ min}^{-1}$) based on (A) the 'classical' thermodynamic model (eq 4); (B) the third-degree thermodynamic model (eq 6);
From: *Binh Ly-Nguyen et al*, Effect of Mild-Heat and High-Pressure Processing on Banana Pectin Methyltransferase: A Kinetic Study

Irodalom

- Privalov PL. Cold denaturation of proteins. *Crit Rev Biochem Mol Biol.* 1990;25(4):281-305.
- Meersman, F., Smeller, L., Heremans, K (2005) Extending the pressure-temperature state diagram of myoglobin *Helv. Chim. Acta* 88, 546-556
- Tölgyesi, F., Böde Cs., Smeller, L., Kim, K. K., Heremans, K., Fidy, J. (2004) Pressure activation of the chaperone function of small heat-shock proteins *Cell. Mol. Biol.* 50, 361-369.
- F. Meersmann, L. Smeller, K. Heremans (2002) A comparative study of cold-, pressure- and heat-induced unfolding and aggregation of myoglobin *Biophys. J.* 82 2635-2644.
- L. Smeller (2002) Pressure-temperature phase diagram of biomolecules *Biophys. Biochim. Acta* 1595 11-29.
- L. Smeller, P. Rubens, K. Heremans (1999) Pressure effect on the temperature induced unfolding and tendency to aggregate of myoglobin *Biochemistry* 38 3816-3820.
- Smeller László: A fehérjék konformációs és dinamikai tulajdonságai.
Új eredmények nagy nyomással kombinált infravörös és fluoreszcencia spektroszkópiai módszerekkel. MTA doktori értekezés
- Ly-Nguyen B, Van Loey AM, Smout C, Verlent I, Duvetter T, Hendrickx ME. Effect of Mild-Heat and High-Pressure Processing on Banana Pectin Methyltransferase: A Kinetic Study *J Agric Food Chem.* 2003 Dec 31;51(27):7974-9.
<http://bartlettlab.ucsd.edu/Research.html>